
Diàspora morisca

Autor:

Data de publicació: 26-08-2019

L'expulsió dels moriscos va ser decretada pel rei Felip III de les Espanyes el 9 d'abril de 1609. Els moriscos eren descendents de la població musulmana espanyola que s'havia convertit al cristianisme per coacció o per decret real a principis del segle XVI. Atès que els hispans lluitaven les guerres a les Amèriques, sentint-se amenaçats pels turcs que assaltaven a la costa mediterrània i per dues revoltes morisques des que l'Islam va ser il·legalitzat a la península, sembla que les expulsions van ser una reacció a un problema intern. Entre 1609 i 1614, la Corona va expulsar sistemàticament a Moriscos mitjançant diversos decrets que afectaven als diversos regnes, assolint diferents nivells d'èxit.

L'expulsió dels moriscos va ser decretada pel rei Felip III de les Espanyes el 9 d'abril de 1609. Els moriscos eren descendents de la població musulmana espanyola que s'havia convertit al cristianisme per coacció o per decret real a principis del segle XVI. Atès que els hispans lluitaven les guerres a les Amèriques, sentint-se amenaçats pels turcs que assaltaven a la costa mediterrània i per dues revoltes morisques des que l'Islam va ser il·legalitzat a la península, sembla que les expulsions van ser una reacció a un problema intern. Entre 1609 i 1614, la Corona va expulsar sistemàticament a Moriscos mitjançant diversos decrets que afectaven als diversos regnes, assolint diferents nivells d'èxit.

La diàspora morisca es va produir com a conseqüència de la expulsió dels moriscs decretada per Felip III de les Espanyes en 1609 . La immensa majoria dels ells van acabar en els territoris musulmans de el nord d'Àfrica, Marroc , Alger i Tunísia , i alguns van arribar fins a Turquia. Diverses desenes de milers van intentar establir-se en alguns estats europeus, com el Regne de França o les repúbliques o principats italians, però no ho van aconseguir. Un nombre indeterminat, tot i la terminant prohibició que existia, va aconseguir arribar a les Índies .

L'expulsió dels moriscos de la Monarquia Hispànica

Embarcament de moriscos en el Grau de València .

Al llarg de segle XVI hi va haver un continu degoteig de moriscos que van abandonar els estats de la Monarquia Hispànica a causa de la pressió a què van ser sotmesos perquè renunciessin als seus costums "aràbigues" i a la seva fe musulmana, que molts d'ells seguien practicant en secret tot i ser oficialment cristians. "Una part de la població morisca havia donat sempre proves de gran mobilitat. Sabem ja que molts, entre els quals vivien prop de litoral, es passaven a l'altra riba de la Mediterrània, ja de propi impuls, ja aprofitant alguna incursió piràtica. Les fugides des dels regnes de Granada i de València a Barbaria van totalitzar bastants milers durant el segle XVI. No hi ha res en aquest fet que pugui estranyar si es considera la situació opressiva en què vivien ".

La sortida dels moriscos es va intensificar com a conseqüència de la derrota de la revolta de les Alpujarras de 1568-1571 i va aconseguir la seva "dolorós final", en paraules de Antonio Domínguez Ortiz i de Bernard Vincent , amb la expulsió general decretada per Felip III a 1609. "en total, una pèrdua impressionant de vitalitat per a la península ibèrica, en benefici de països hostils, molt superior, des del punt de vista demogràfic, a l' emigració jueva ".

Territoris de trànsit

Regne de França

Uns trenta mil moriscs van intentar establir-se en algun dels territoris meridionals del rei de França, però només uns

centenars van aconseguir quedar-a causa dels obstacles que els van posar les autoritats i, en menor mesura, a les dificultats d'adaptació als seus costums . Un grup de moriscos sevillans que es trobaven a Agde , es queixaven, segons el testimoni d'un sacerdot castellà que va passar per allà, de

Que els porcs anaven pels carrers, tan domèstics, que per bé que es guardessin els tocaven la roba moltes vegades. Tampoc gosaven menjar de el pa que es coïa en els forns, on hi havia ordinàriament cassoles amb cansalada o llard de porc, i així van fer un forn per a ells sols en una casa particular, i allí coïen el seu pa i els seus cassoles de carn, encara que era Quaresma . Ploraven la llibertat que tenien Espanya i tenien en mica la de consciència que es donava a França, sent per altra banda tan infestats dels porcs i de la cansalada que encara a casa no els deixaven viure els veïns amb el fum i l'olor que sentien de continu

Però els impediments legals van ser molt més importants, especialment després de la mort de Enrique IV de França al maig de 1610, que havia criticat l'expulsió i s'havia mostrat disposat a acollir els que fessin professió de fe catòlica, tot i que "davant les proporcions que prenia l'èxode i la mala disposició de les poblacions cap gents estranyes, de diversa religió i moltes en lamentable estat, malalts i sense recursos, va canviar d'actitud [i] en 25 d'abril va ordenar a les ciutats de sud de França que els dirigissin sense demora cap als ports de mar més pròxims per a la seva embarcament, els que tractessin de quedar-podrien ser enviats a galeres ". Les autoritats regionals i locals van ser més dures, com el parlament de Llenguadoc que va arribar a amenaçar amb la força als que no volguessin anar-se'n o el de Provença que va ordenar que els moriscos que havien de ser portats a Marsella per embarcar cap al nord d'Àfrica " passessin d'un vaixell a un altre sense saltar a terra ". >

"Alguns patrons i armadors van aprofitar les condicions lamentables en què es trobava aquella pobra gent per robar-; [...] per exemple, un tal Anthoron Estienne, d'Agde, va embarcar quaranta moriscos, compromentent-se a portar-los a Tunísia , però a l'arribar prop de Bizerta dels va fer desembarcar i va reprendre la seva ruta amb tots els diners, joies i equipatges, per un valor de 93.245 escuts ... Val a dir que el parlament de Llenguadoc va actuar amb promptitud i energia: abans d'acabar l'any 1610 el culpable i els seus còmplices havien estat arrestats , condemnats a l'última pena, confiscats els seus béns i retornats els seus als moriscos ".

Tampoc van ser ben acollits pels catòlics i els protestants francesos tot i que en primer moment van intentar atreure'ls al seu camp. Un sínode protestant reunit a Vitré va advertir a les seves comunitats reformades sobre "moros llançats d'Espanya que corrien d'església en església" perquè no abusessin de la seva caritat.

Repúbliques i principats italians

Felip III va prohibir expressament que els moriscos expulsats de les Corones de Castella i d'Aragó es poguïn establir en els seus dominis de la península itàlica : el regne de Nàpols , el regne de Sicília i el Ducat de Milà . En realitat l'únic príncep italià que es va mostrar disposat a acollir-los va ser el Gran Duc de Toscana que va tractar d'establir a tres mil d'ells en Liorna , on existia una important colònia de jueus sefardites , però va fracassar. En una carta escrita des d'Alger un morisc de Trujillo explica la seva experiència a el passar per Itàlia, després de relatar el mal tractament que havia rebut a Marsella:

Tots els que estàvem allà, que serien més de mil persones, van determinar sortir d'aquell regne [de França] i anar-se'n a part on tinguessin més assossec. Nosaltres ens vam anar a Liorna, on ens va passar el que a Marsella. I vist que allà i en les altres senyories d'Itàlia no ens volien més que per servir-se de nosaltres en conrear el camp i altres oficis vils, i la més gent no ho sabien fer, ja que tots els més eren mercaders, i molts amb oficis de república, ... vam acordar anar-nos allà on va ser la voluntat del rei enviar-nos; i així, tots els de Trujillo vam venir a aquesta ciutat de Alger , on hi havia els més d'Extremadura, Manxa i Aragó

Tot i que eren cristians el papa també va ordenar l'expulsió dels moriscos que s'havien refugiat en els Estats Pontificis . Altres van arribar a la República de Venècia , però com a lloc de pas per viatjar als territoris de l' Imperi Otomà . La ruta per arribar-hi està descrita en un manuscrit aljamiado de el segle XVI que es conserva a la Biblioteca Nacional de París i en el qual es diu que quan arribin a Venècia han de preguntar als turcs, que es distingeixen per les seves "toques blanques", o jueus, que les porten grogues: "Ad akellos demandareys [preguntareu] kuantu kereys k'ellos us s'encaminaran. Dir-los eis ke teneys ermanos en Salonik i ke keréis anar allà. Pagarés a ducat per cabeça de pas. Porneys provisió per 15 dies ..." .

Territoris d'acollida

Imperi Otomà

Per la ruta de Venècia van arribar a Salònica i Istanbul uns dos mil moriscos. Altres van arribar al Caire i al Líban per altres vies. La major concentració de moriscos es va donar a la capital, Istanbul, on, com a Salònica -on es van establir uns cinc-cents moriscos-, ja existia una important comunitat jueva sefardita, i una altra d'antics moriscos granadins formada pels que havien fugit després de les crisis de 1492 (Conquesta de Granada) i de 1569 (Rebel·lió de les Alpujarras). "Es van establir al barri de Gàlata ... [i] la pressió dels nouvinguts va ser tal que els cristians van abandonar aquell barri per traslladar-se a el de Pera ". Allà van formar una "minoria nombrosa, activa i influent", segons el testimoni d'ambaixadors d'alguns estats europeus occidentals, i que alguns van conèixer amb el nom de "els andalusos que vivien a Constantinoble".

Marroc

Article principal: República de Salé

Al voltant de 40.000 moriscos, la majoria procedents de la Corona de Castella , es van establir al Marroc. En el moment de l'arribada dels moriscos Marroc travessava una greu crisi política provocada per l'enfrontament entre els fills de l'sultà Ahmed IV mort en 1602. Un dels contendents, Muley Zaidan , va reclutar a alguns milers de moriscos que van participar en la lluita que mantenia contra Muley Xequé , que havia aconseguit el suport de Felipe III d'Espanya a canvi del lliurament de la ciutat de Larache . Finalment Muley Zaidan va vèncer al seu germà però es va despreocupar dels moriscos que havien lluitat al seu costat, el que els va fer maleir "la Barbaria i els seus reis" "barrejant públicament llàstimes i lloances del nom de Crist". Uns 3000 moriscos que van combatre al costat de Zayan, tots ells procedents de la ciutat extremenya de Hornachos , es van instal·lar a Rabat - Salé on van constituir una república corsària independent anomenada la República de Vaig salar , que no va ser reintegrada a l'sultanat del Marroc fins 1668.

Els moriscos que no van combatre al costat de Zayan es van instal·lar a les ciutats de Tànger , Tetuan , Xauen , Fes i altres, on vivia des del segle XIII una important comunitat andalusina , alguns dels membres estaven a l'servei directe de l' sultà . Tot i això els moriscos "no van ser ben rebuts; arribaven vestits a l'espanyola i parlant castellà; barrejaven els seus noms i cognoms cristians amb els aràbics; la seva fe musulmana els mereixia tan escassa confiança que els van cridar els cristians de Castella, i encara que això fora efecte de la malvolença, sí que és cert que alguns moriscos es van confessar allà cristians i van patir martiri ". Això últim està recollit per alguns cronistes com Luis Cabrera de Córdoba :

Se sap que en terres de Tetuan han apedregat i mort amb altres gèneres de martiris a alguns moriscos que no havien volgut entrar en les mesquites amb els moros .

Alger

Desembarcament dels moriscs al Port de Orà (1613, Vicente Mestre)

En teoria Alger pertanyia a l'Imperi Otomà però en la pràctica era una mena de terra de ningú ja que els representants de l'sultà d'Istanbul deixaven actuar lliurement als corsaris, alguns d'ells renegats francesos, anglesos i holandesos, a canvi d'una participació en el botí, constituït, principalment per captius, que esclavitzaven i després exigien uns quantiosos rescats per alliberar-los.

La majoria dels moriscos que van arribar a les costes de l'actual Algèria eren de l' Regne de València . Aquests van ser els que van tenir pitjor sort, ja que bastants d'ells només arribar van ser maltractats i despulats dels seus béns per tribus nòmades. Així ho va relatar el governador de Orà , llavors sota sobirania espanyola, segons el cronista Lluís Cabrera de Còrdova :

Escriu el comte d'Aguilar , general d'Orà, que és gran la quantitat de moriscos que s'han quedat en aquella comarca [d'Orà], per la por que tenen dels alarbes si entren la terra endins; perquè els roben i maltracten i els treuen les dones, i així moren de fam i altres calamitats, i que vint dels principals que havien anat de València s'havien presentat davant seu, se li comunica que eren cristians, i que no havien conegut la veritat que havien de creure fins que han vist les abominacions dels moros d'aquella terra, i volien morir com a cristians, i no s'havien d'apartar d'allà tot i que els manessin matar. Posaren presos i s'espera l'ordre que se'ls enviarà sobre ells

Els moriscos que van aconseguir sobreviure es van concentrar a la capital Alger, on van trobar a unes mil famílies morisques arribades al llarg de segle XVI, tant de la Corona de Castella com de la Corona d'Aragó, i que es distingien d'indígenes i turcs, segons la Topografia i Història General d'Alger (1612) de Diego de Haedo, pel color més clar de la seva pell. Un morisc que va tornar a Castella va declarar davant la Inquisició que a Alger totes les coses es feien a l'inrevés que a Espanya. Per exemple, menjaven asseguts a terra i les dones portaven la cara coberta.

Tunísia

Els prop de 80.000 moriscos que van anar a Tunísia - "un nombre enorme per a un país petit i poc poblat", segons Antonio Domínguez Ortiz i Bernard Vincent - procedien majoritàriament de l' Regne d'Aragó, encara que també els hi havia castellans i valencians, i van ser molt ben acollits pel dey turc, qui "a part de la simpatia que li inspiraven aquells correligionaris, va comprendre que la seva aportació seria preciosa per al desenvolupament de país". A Tunísia hi havia andalusins des del segle XIII, especialment sevillans i valencians, i els nouvinguts es van integrar ràpidament. Els membres més destacats van ser assentats en certs barris de la capital; artesans i hortolans en poblacions dels voltants, on van continuar amb les seves activitats tradicionals, i els camperols, el grup més nombrós, van ser establerts en zones agrícoles, especialment en el cap Bon i la vall de Medjerda, i altres en llocs elevats aptes per a la defensa enfront de les incursions de les tribus nòmades.

L'arribada dels moriscos va obrir una etapa de gran prosperitat de l'economia tunisiana, tant de el sector artesanal, especialment el tèxtil seder, la manufactura de bonetes i la ceràmica, com l'agrícola, gràcies a la renovació de les tècniques de regadiu i a l'impuls de el cultiu dels arbres fruiters i de l'horticultura, que van substituir a la pastura tradicional i a l' cultiu extensiu de cereals. L'auge econòmic es va traduir també en l'impuls a la construcció de cases sumptuoses a la capital, moltes d'elles amb un acusat aire andalusí, amb els seus patis interiors, fonts i jardins, a més dels motius decoratius que adornaven sostres i parets.

Els moriscos de Tunísia van continuar escrivint en castellà aljamiado doncs no eren capaços de fer-ho en àrab amb propietat i soltesa. Entre els més destacats cal citar a Abd-al-Karim Ben Ali Pérez que en 1615 va escriure una apologia de l'Islam, en què també atacava la Inquisició espanyola; o Abraham Taibili (Juan Pérez quan vivia a Toledo), que va escriure poesies. També s'han conservat un bon nombre d'obres anònimes, la majoria de temàtica religiosa, però algunes inspirades en la literatura castellana. Segons Domínguez Ortiz i Bernard Vincent, "Tunísia va ser una mena de capital intel·lectual de tots els moriscos de la Barbaria".

L'herència morisca encara es pot trobar en la Tunísia actual, on s'han conservat patronímics com Comte, Lluís, Méndez, Morisc, Palau, i alguns costums i tradicions en l'alimentació -per exemple, l'ús de l' safrà i les confitures -, la arquitectura -per exemple, en Testur les cases tenen finestres al carrer, fet insòlit en els països islàmics i on hi ha portes adornades amb claus que formen dibuixos cruciformes- i l'oci -els pals de la baralla tunisiana es diuen dinar (ors), bastun (bastos), esbata (espasa) i Kub (copes) -.

El llegat morisc al nord d'Àfrica

Segons Domínguez Ortiz i Bernard Vincent,

Naturalment, la implantació de 250.000-300.000 moriscos i renegats no era suficient per canviar la faç d'espais tan amplis [entre Rabat i l'altre de Algèria i Tunísia]. [...] No obstant això, es pot afirmar que la seva actuació va ser desproporcionada al seu número; com a agricultors, artesans, intel·lectuals, comerciants i homes de govern, van contribuir a mantenir en peu les fràgils estructures d'uns estats rudimentaris, sempre amenaçats pel localisme indígena i les depredacions dels nòmades. Això va ser possible perquè es van concentrar en centres urbans, formant una proporció considerable de Alger, Tetuan, Fes, Tànger, Tlemecén, ciutats en les quals, encara abans de la seva arribada, el moro d'origen espanyol es diferenciava de l'indígena. Al voltant d'aquests centres urbans, i en relació estreta amb la burgesia que els habitava (propietària de bona part de les terres) els camperols moriscs conreaven la terra com ho havien fet els seus avantpassats a Espanya. Aquesta concentració, i el record del seu origen, és el que explica que, tot i el temps transcorregut, l'assimilació no hagi estat total i no pocs descendents dels expatriats mantinguin la tradició dels seus orígens familiars. [...] A aquesta aportació humana correspon una empremta artística profunda.

notes

Es té notícia que un tal Alvaro González, de Hornachos, va ser cremat en Cusco per musulmà en 1560 i que una Maria Ruiz, de Albolote, casada amb un cristià vell, va confessar als inquisidors de Mèxic que fins anys abans havia conservat la seva fe musulmana. També se sap d'esclaus moriscs granadins que van ser portats a Amèrica pels seus

referències

Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 225.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 228.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 226.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pp. 226-227.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pp. 227-228.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 228-229.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 229.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pp. 229-230.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 230.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 223.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pp. 233-237.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 232-233.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 233.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 232.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 237-238.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 238.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pp. 239-240.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 240-241.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pp. 241-242.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 243.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pàg. 242.
Domínguez Ortiz i Vincent, 1993 , pp. 244-245.

Bibliografia

Domínguez Ortiz, Antonio ; Vincent, Bernard (1993) [1979]. Història dels moriscos. Vida i tragèdia d'una minoria. Madrid: Aliança Editorial. ISBN 84-206-2415-2 .

Enllaços externs

Sèrie de RTVE "Els Moriscos" emesa en l'any 2000